

Петро БЛОУСЕНКО

В.В. НІМЧУК - УЧЕНИЙ, НАСТАВНИК, ОРГАНІЗАТОР НАУКИ

Розвиток української мовознавчої науки впродовж останніх десятиліть неодмінно пов'язаний з іменем члена-кореспондента Національної академії наук України, доктора філологічних наук, професора Василя Васильовича Німчука – відомого далеко за межами нашої країни лінгвіста, ученого оригінального мислення й виняткової працездатності, який активно працює в кількох галузях лінгвоукраїністики, славістики. У наукових колах нашої країни і зарубіжжя найперше В.В. Німчука знають як одного з найвидатніших істориків мови нашої доби, але йому судилося бути мовознавцем широкого профілю – нині доробок ученого налічує близько 400 наукових праць, серед яких 11 окремих книжок та 11 колективних монографій; у 34 книжкових публікаціях він виступив як відповідальний редактор. Це праці з діалектології, стилістики, дериватології, глотогенезу української мови, історії лінгвістики, ономастики, етимології. Першу наукову розвідку, написану під керівництвом мудрого й вимогливого наставника С.П. Бевзенка, В.В. Німчук опублікував ще студентом у 1955 році. Пройшли десятиліття, та жодна з його праць не втратила значення, бо кожна відзначається скрупульозністю в добір фактичного матеріалу, глибиною і всеохопністю дослідження, чіткою теоретичною позицією, науковим сумлінням автора.

Шлях у науку В.В. Німчук розпочав із діалектологічних досліджень. Залюблений у материнську мову, живе мовлення земляків, він найперше дослідив словотвір іменника рідного села (*“Спостереження над словотвором іменника в говірці села Довге, Іршавського району (суфіксація)”*, 1955), дещо пізніше – словотворення, морфологічний склад повнозначних і службових слів, творення форм прикметників, прислівників, дієслів (*“Ступенювання в говірках району верхньої течії р. Боржави”*, 1957; *“Словотвір займенників у говірках району верхньої течії р. Боржави”*, 1958; *“Із словотвору прислівників говірок району верхньої течії р. Боржави (прислівники займенникового походження)”*, 1958; *“Із словотвору прислівників (прислівники числівникового походження) говірок району верхньої течії р. Боржави”*, 1958; *“Морфологічний склад прийменників у говірках верхньої течії р. Боржави”*, 1958; *“Частки в говірках району верхньої течії р. Боржави”*, 1958; *“Словотвір прикметників верхньонадборжавських говірок”*, 1962; *“Словотвір сполучників у верхньонадборжавських говірках”*, 1962; *“Суфіксальне творення дієслів, дієприкметників і дієприслівників у закарпатських верхньонадборжавських*

говірках”, 1962). Узагальнення й систематизація лише частини великої кількості власноруч зібраного матеріалу, його теоретичне осмислення та ґрунтовний лінгвістичний аналіз дали змогу здібному юнакові в 1963 році захистити кандидатську дисертацію “Словотвір іменних частин мови в закарпатських верхньонадборжавських говорах”. Після захисту дисертації, коли на порі постали інші, не менш вагомі завдання, дослідник усе ж ніколи не втрачає інтересу до говіркового мовлення, навпаки, розширюються нива дослідження, поглиблюються теоретичні засади вивчення діалектів. Давня зацікавленість В.В. Німчука зв’язками закарпатських говорів із південнослов’янськими мовами (“Про зв’язки закарпатських українських говорів з південнослов’янськими мовами”, 1962) посилюється, тепер учений не лише поглиблено вивчає карпатсько-балканські паралелі, але й недвозначно поставив проблему про стосунок південно-західних та інших українських діалектів до балканського мовного союзу (“Карпатсько-балканські лексичні паралелі в писемних пам’ятках”, 1978; “Балканський мовний союз і українські діалекти”, 1987; “Карпатоукраїнськоюжославянские языковые параллели и тождества (история и перспективы проблемы”, 1988; “Актуальні проблеми вивчення українсько-південнослов’янських лексичних паралелей”, 1989; “Балканський мовний союз і українські діалекти”, 1991 тощо).

В.В.Німчук чи не вперше в Україні запрог здолати поширені уявлення про діалектне мовлення як неправильне, ненормативне, адже саме на таку думку наштовхували публікації в методичних часописах, заголовки яких починалися словами “Подолання діалектних помилок ...” Виступаючи перед учителями, учений гостро та своєрідно (і дуже правильно!) реагував на виправлення діалектних помилок: “Не говоріть дитині, що вона сказала неправильно. Ні, ви підкресліть, що вона сказала добре, гарно, по-нашому, як тато й мама говорять, як усі люди в нашому краї говорять. Але політературному буде не так”. В.В.Німчук перший порушив питання унормованості діалектної мови, стильової та жанрової диференціації (“Питання про стильову диференціацію в діалектах”, 1963). Розповідають, що коли в бесідах з В.В.Німчуком молоді науковці, аби справити на професора приємне враження, прагли висловлюватися бездоганною літературною мовою, то він не раз говорив: “Хочете мені сподобатися – переходьте на свій діалект!” І не знати, чого тут більше: бажання помилуватися українською мовою в усьому її загальнонаціональному й регіональному розмаїтті чи прагнення “вихопити” з розмови й закарбувати в чіпкій пам’яті не відомі ще йому слова, форми, фраземи... Хоча важко уявити, щоб Професор чогось не знав – радше почуте він переносив на самогубки створенований синхронічно-діахронічний загальноукраїнський атлас української мови, каркас якого завжди тримав при собі у своїй феноменальній пам’яті. Та все ж таки рушійною силою його таланту є любов до всього українського, а найперше – до материнської мови. Бо ж у 2000 році він прямо вибухнув статтю “Я закоханий у закарпатський

діалект”! Цей діалект він ніколи не забував. Усі знають, що в неофіційній обстановці з науковцями, а чи просто із земляками на вулиці або деінде при першій нагоді Василь Васильович обов’язково переходить на рідну говірку. І це при тому, що мовознавець-поліглот практично володіє багатьма слов’янськими і європейськими мовами, а на текстовому рівні – майже всіма. Ніколи при цьому не хизується своїми знаннями. Коли хто висловлює здивування й захоплення від того, як мовознавець з угорцями говорить по-угорськи, неодмінно відповідає: “А що ви хотіли? Коли я вчився в школі, Закарпаття входило до Австро-Угорської імперії”. Серед науковців ходить жарт Василя Васильовича, яким він відреагував на запитання: “То Ви й по-італійському читаєте?” – “Читаю, лиш нічого не розумію!” Гай-гай! Професор-жартівник не просто розуміє, він багатьма іноземними мовами володіє на професійному рівні.

В.В. Німчук, досліджуючи говіркове мовлення, ще замолоду зрозумів, що “діалекти – це діахронія, розпластана в синхронії”. Усвідомлення цього та яскравий приклад учителя С.П.Бевзенка – уже добре знаного в 60-х роках діалектолога й історика мови – спонукали учня впритул зайнятися проблемами історії української мови. Найперше молодий учений доклав чимало зусиль до забезпечення джерельної бази для діахронних студій. Він ретельно вивчив “Лексикон словеноросійський...” Памви Беринди та літературу про цю знамениту лексикографічну працю 1627 року, написав ґрунтовну вступну статтю до підготовленого ним же факсимільного видання (*Памво Беринда і його “Лексіконъ словеноросійскій и имень тлъкованье”*, 1961), у якій зазначив, що цей словник “відіграв важливу роль в історії української, російської, білоруської і навіть румунської лексикографії”, що Памво Беринда не помилився, коли писав у передмові до свого словника, що його праця “у пото(м)ны(х) в(ъ)дѣлност(ь) ѡ(т)несеть” [1]. До речі, вчений не раз висловлював думку про необхідність у наші часи повторного видання “Лексикона” сучасним алфавітом – для зручності користування не лише мовознавцям, а й історикам, фольклористам, етнографам – усім тим, хто цікавиться історією й культурою нашого народу. Невзабарі з’являються його розвідки про лексикографічну спадщину Є.Славинецького (1961), а через три роки у видавництві “Наукова думка” будуть опубліковані підготовлені В.В. Німчуком до друку такі давні українські словники: “Лексис” Лаврентія Зизанія (Тустановського) 1596 року (фотомеханічним способом), який “відіграв важливу роль в історії не тільки української, а й усієї східнослов’янської лексикографії... Зизанієв словник підготував ґрунт для видатної лексикографічної праці – “Лексікона словеноросійського” Памва Беринди” [2] та рукописний словник сер. або др. пол. XVII ст. “Синоніма словеноросійського” невідомого автора. Підготовка таких видань – це кропітка й виснажлива праця в рукописних відділах та відділах рідкісних книг багатьох бібліотек України і закордону, що полягає в зіставленні текстів

багатьох стародруків і манускриптів, з'ясуванні причин різночитань, дат написання пам'яток, звукового значення літер тощо, тобто труд, який вимагає терпіння й наполегливості, дуже високої кваліфікації дослідника. В.В. Німчук впорався з цими завданнями настільки успішно, що його праця з видання пам'яток української мови слугувала зразком для наступників. І багато хто не здогадувався в ті роки, що автор цих ґрунтовних праць – не сивочолий літній учений, а молодий дослідник, якому ще не було й тридцяти. Видання згаданих лексикографічних праць, їх доступність для широкого кола науковців об'єктивно сприяли пошвавленню історико-лінгвістичних досліджень в Україні. Розгляд динаміки мовних фактів тепер значною мірою міг спиратися на такі словозбірки, як “Матеріаль” І.Срезневського, “Лексис” Лаврентія Зизанія, “Лексикон” Памви Беринди, “Словар української мови” за ред. Б.Грінченка.

У 1966 році В.В. Німчук видає “Словник української мови” П.Білецького-Носенка 1840 р., працю, яка не була свого часу надрукована, але її високо цінували діячі української науки й культури, лексикографи черпали з неї цінний матеріал навіть після виходу в світ “Словаря української мови” за ред. Б.Грінченка. В.В. Німчук відзначав, що “як багате джерело для вивчення української мови словник П.Білецького-Носенка не втратив значення”, “проте рукопис-оригінал його був невідомий навіть історикам української лексикографії” [3]. Зараз же важко уявити будь-яку історико-лінгвістичну працю, у списку джерел якої не значився б словник П.Білецького-Носенка.

У 1973 році В.В. Німчук готує до друку й видає однією книгою дві давні словникарські праці: “Лексикон латинський” Є.Славинецького – “найбільший староукраїнський словник, скарбницю церковнослов'янської й української лексики середини XVII ст., не засвідченої в попередніх словниках (Л.Зизанія, П.Беринди), у “Синонімах” та інших писемних джерелах” [4] і “Лексикон словено-латинський” Є.Славинецького та А.Корецького-Сатановського, що теж “значною мірою фіксує словниковий склад української мови цього періоду” [5]. Староукраїнську лексикографію він вивчає в контексті розвитку науки про мову всіх слов'янських народів. Його дослідження в цій царині високо поціновані вітчизняними та зарубіжними мовознавцями [6]. Зібраний і глибоко осмислений матеріал із “найдавнішої галузі вітчизняного мовознавства” [7] був покладений в основу ґрунтовної монографії “Староукраїнська лексикографія в її зв'язках з російською та білоруською” (К.: Наук. думка, 1980) та докторської дисертації “Староукраїнська лексикографія”, яку автор успішно захистив навесні 1981 року.

У 1979 році побачило світ дослідження В.В. Німчука про знамениту “Граматику” Мелетія Смотрицького 1619 р. Ошатне видання мало вигляд касети, куди вкладалися окремими книжками дослідження і факсимільний текст давньої мовознавчої праці. Про “Граматику” М.Смотрицького та її значення було написано багато, однак В.В. Німчук уперше дослідив

викладену в ній систему в контексті тогочасних граматичних систем усього слов'янського світу, а це дало авторові підстави стверджувати, що “видатний учений здійснив кодифікацію церковнослов'янської мови східнослов'янської редакції” [8], що “праця М.Смотрицького стала знаряддям культурного єднання слов'ян”, що автор “Граматики” “уперше виразно відділив церковнослов'янську мову від східнослов'янських”, проте словенороський характер “Граматики” благотворно вплинув” на закріплення в них багатьох літературних норм, зокрема на усталення орфографії та орфоєпії української мови XVII – XVIII ст.”, а головне, що “народно-розмовні елементи в “Граматичі” М.Смотрицького та нововведення такого характеру в її перевиданнях і переробках підготували ґрунт для написання граматик східнослов'янських мов” [9]. Таку ж кропітку роботу В.В. Німчук виконав і з підготовки до видання “Граматики” Л.Зизанія, дослідження і факсимільний текст якої були опубліковані наступного 1980 року. А вже через п'ять років тривалі спостереження вченого за розвитком лінгвістичної думки на батьківщині в контексті європейської філології знайшли відображення в монографії “Мовознавство на Україні в XVI – XVII ст.”

Загалом же В.В. Німчук опублікував у серії “Пам'ятки української мови” 7 томів індивідуально, 3 томи у співавторстві, низку пам'яток надрукував у журналах та наукових збірниках, виступив відповідальним редактором 12 томів із зазначеної серії. Нині готує до друку “Хрестоматію з історії української мови (X – XIII ст.). Серед виданих пам'яток – тексти всеслов'янського значення, зокрема перше факсимільне видання “Київських глаголичних листків” (1983р.). “Виняткова цінність цієї пам'ятки полягає в тому, що в ній представлено найдавніший писаний старослов'янською мовою текст. Про значення її в слов'янському мовознавстві свідчить численна наукова література та широта пов'язаної з пам'яткою проблематики, яка розробляється у вітчизняному і дискутується в зарубіжному мовознавстві” [10]. Монографія В.В. Німчука стала своєрідною реакцією на працю відомого австрійського славіста академіка Й.Гамма [11], у якій автор намагався заперечити цю пам'ятку як оригінальний рукопис X – поч. XI ст. і довести порівняно нове її походження [12]. В.В. Німчук дослідив Київські листки глибоко і всебічно: детально висвітлив історію рукопису за новими матеріалами, знайденими в архіві Київської духовної академії, історію вивчення пам'ятки, подав новий палеографічний аналіз рукопису, мовний аналіз самого тексту, особливо його лексики з новими паралелями. При цьому було застосовано освітлення тексту ультрафіолетовим та ультрачервоним промінням, що разом з іншими даними дало змогу дослідникові зробити дуже важливий висновок про те, що у Київських листках “немає жодних елементів палімпсесту” [13], “обстеження пергамену, аналіз чорнил, вивчення лінгвістичних особливостей Київських листків, – резюмував автор, – у сукупності свідчить про те, що в розпорядженні славістів одна з найдавніших

автентичних пам'яток слов'янської писемності” [14]. Такі ґрунтовні висновки, оперті на високу кваліфікацію автора та його глибоке наукове сумління, важко зігнувати, спростувати чи заперечити. І коли відома російська дослідниця лексики старослов'янської мови Р.М. Цейтлін вже після виходу в світ розвідки В.В. Німчука опублікувала в Софії в 1986 р. книгу “Лексика древнеболгарских рукописей X – XI вв.” (яка по суті є перевиданням її давнішої, опублікованої 1977 року в Москві монографії “Лексика старославянского языка. Опыт анализа мотивированных слов по данным древнеболгарских рукописей X – XI вв.”), “не помітила”, точніше сказати, зігнувала висновок В.В. Німчука про автентичність Київських листків, однієї з найдавніших старослов'янських пам'яток, і не внесла її до реєстру обстежених матеріалів, то видатний палеославист сучасності Г.О. Хабургаєв рішуче заявив: “... вилучення Київського місіалу із числа прямих джерел ”літературної спільнослов'янської мови” X – XI ст. не виправдане ніякими міркуваннями, ... а питання про “підробку” цього найдавнішого зі збережених давньослов'янських текстів після прекрасного (в ориґіналі – *превосходного* – П.Б.) В.В. Німчука взагалі має бути зняте” [15]. Василь Васильович “кохався” не лише в діалектах, а й у пам'ятках, інтерес до яких у нього ніколи не зникав. У наукових колах його називають найкращим знавцем українських і старослов'янських (церковнослов'янських) пам'яток. Блискучі знання всіх рівнів давньоруськоукраїнської мови XI – XIII ст., середньоукраїнської XIV – XVII та нової української мови в усьому її багатстві й розмаїтті в супрязі з прекрасною обізнаністю із старослов'янськими текстами дають можливість В.В. Німчукові кожне досліджуване ним явище розглядати не ізольовано, а на тлі певної мовної системи (підсистеми), і в результаті цього робити науково виважені, правильні висновки, які часом не збігаються зі, здавалось би, ustalеними, відстояними в науці поглядами. Учений часто вступає в дискусії, але, заперечуючи думку опонента, він робить це м'яко, доброзичливо, а підтекстом ніби звучать слова: “Та це ж не я стверджую, це обстежені пам'ятки таке говорять”. Порівняймо, для прикладу, два погляди на мову Ізборника 1076 р.: австрійського дослідника В.Ведера – “Ізборник 1076 року – компіляція із компіляцій” [16], “многогрішний” Іоан не написав у ній жодного давньоруського слова” [17] – і В.В. Німчука: “Порівняльне вивчення Ізборника 1076 р. і його старовинних джерел із усією очевидністю показало, що з часу появи на Русі старослов'янських текстів вони редагувалися й пристосовувалися до місцевої мовної практики, до потреб життя [...] Давньоруські елементи в Ізборнику 1076 р. – значні” [18], “Ізборник 1076 р. – це результат праці давньоруського книжника чи групи книжників, а не механічна копія готового тексту” [19]. Звернімо увагу й на форму висловлення!

В.В.Німчук розробив концепцію академічної “Історії української мови”, є автором великих за обсягом розділів цієї колективної монографії в книгах “Морфологія”, “Синтаксис”, “Лексика” (разом близько 25

авторських аркушів), був відповідальним редактором томів “Фонетика”, “Морфологія”. За участь в опрацюванні концепції, написанні розділів та редагуванні цієї капітальної праці йому присуджено премію ім. І.Я. Франка Національної академії наук України. Свою планову роботу в Інституті мовознавства ім. О.О. Потебні В.В. Німчук виконував настільки сумлінно, що до друку в згаданих працях подавалася лише частина опрацьованого матеріалу, а те, що не ввійшло, ставало основою нових вагомих праць, зокрема, широко відомої і схвально сприйнятої науковою громадськістю монографії “Давньоруська спадщина в лексиці української мови” (К.: Наук. думка, 1992), де автор дослідив історію найдавнішого шару лексики української мови, що пов’язана із буттям, простором, часом, навколишнім середовищем і людиною як частиною природи. А ще В.В. Німчук дбайливо зберігає картотеку дібраного матеріалу із історії українського прислівника. До однойменного розділу у згаданій книзі “Морфологія” увійшла лише невелика частина матеріалу, який автор хотів би опублікувати, тож сподівається, що прийдуть кращі часи, буде більше вільного часу і йому вдасться здійснити давню мрію: завершити ґрунтовне дослідження цієї частини мови з унікальними, національно-самобутніми рисами.

В.В. Німчук активно працює над проблемами історії української літературної мови. Особливо багато уваги приділяє найдавнішому періодові формування писемно-літературної мови – X – XIII ст. Його ґрунтовні статті та розділи в книгах (див., наприклад, *Початки літературних мов Київської Русі*, 1982; *Лексика пам’яток XI – XIII ст. як свідчення народної основи давньоруської літературної мови*, 1989 та ін.), як і низка статей про “Слово о полку Ігоревім”, уже стали хрестоматійними, а зараз учений доопрацьовує монографію “Нариси з історії української мови X – XIII ст.”

Згадані праці В.В. Німчука з діалектного словотвору були опубліковані майже одночасно з теоретичними розвідками засновника дериватологічної школи в Україні І.І. Ковалика. В.В. Німчук одним із перших почав розробляти проблеми лексичної дериватології, спочатку на практичному рівні – цього вимагав предмет дослідження його перших студій, – пізніше з’являться його статті, присвячені теоретичним проблемам словотвору (“*До питання про афіксальний словотвір*”, 1986; “*Аглютинація в лексичному словотворенні*”, 2002). Особливо багато уваги учений приділяє питанням діахронної дериватології. Історико-дериватологічні етюди щедро розсипані в багатьох його працях з історичної лексикології, ономастики. У зв’язку з розробкою питань історії української мови В.В. Німчук працює над проблемами етимології: так, під час рецензування першого і другого томів “Етимологічного словника української” мови він, окрім додатків і уточнень до ряду статей, розробив пояснення цілої низки слів. А в 1999 р. надрукував розгорнуту студію “Походження та історія назви “Січ”. Дослідник сам дотримується і навчає аспірантів дотримуватися знаменитого постулату В.Дорошевського про те, що “етимологія певного слова може вважатися завершеною лише тоді, коли мовна мотивація певного знака повністю

зрозуміла, тобто коли структура слова вкладається в один із наявних в мові словотвірних типів” [20].

В.В. Німчук також зробив вагомий внесок у розвиток української ономастики. Він є одним із засновників Української ономастичної комісії, упорядкував ономастичну термінологію ще в період, коли студії над онімією України лише почали розгортатися (див., наприклад, українську частину праці “Zakladni soustava a terminologie slovanske onomastiki” – Прага, 1973), розділ “Українська ономастична термінологія” в книзі “Основен систем и терминологија на словенската ономастика” – Скопје, 1983). Він автор нарису з історичної топонімії Закарпаття (1976), співавтор великого “Словника гідронімів України”.

В.В. Німчук багато зробив у царині історії українського мовознавства. Окрім згаданих праць з староукраїнської лексикографії, він надрукував низку статей про становлення вітчизняної науки про мову та ґрунтовну монографію “Розвиток мовознавства на Україні в XIV – XVII ст.” (1985). Приваблює в творчості В.В. Німчука шанобливе ставлення до своїх учителів, видатних представників української мовознавчої науки минулого. Він завжди з пієтетом відгукується про свого вчителя – доктора філологічних наук, професора Степана Пилиповича Бевзенка. У написаних ним персоналіях поряд із глибоким аналізом доробку предтеч різних галузей вітчизняної лінгвістики неодмінна увага до особистості, пошанування творчої праці. Взагалі, повага до попередників прозирає в кожній статті Василя Васильовича. У підмурівку власної концепції будь-якої проблеми в нього обов’язково раціональні зерна, визбрані з праць різних учених, через це покликання на інших дослідників у навіть невеликих його статтях займають значну частину тексту.

Останнім часом у коло зацікавлень В.В. Німчука увійшли питання української орфографії. На графіку та правопис він дивиться як на елементи етнічної культури і справедливо вважає, що будь-які зміни, вилучення в них треба робити вкрай обережно. Саме такий підхід ученого простежується в його розгорнутій студії про літеру г, де він стверджує, що “проривний [g] – неофонізм в українській мові, але дуже давній. Він не тільки засвоювався разом із відповідними лексичними запозиченнями, а й розвивався на власному фонетичному ґрунті з [к]” [21]. Саме такий підхід В.В. Німчук ініціював і при створенні найновішої редакції українського правопису. Відомо, що широкі кола громадськості (а найперше науковці, журналісти, вчителі) висули ряд обґрунтованих претензій до 4-го видання (1993 року) українського правопису. Громадськість вимагала не косметичних змін, а “створення правописного кодексу, який би враховував історію формування правописних норм, відбивав традиції української вимови, повертав те, що було силоміць вилучено з мови або нав’язано їй усупереч природі” [22]. Інститут української мови в 1999 році підготував проект такого правопису. Сто п’ятдесят примірників цього проекту з великою супровідною статтею В.В. Німчука було розіслано для обговорення на кафедри української мови

вищих навчальних закладів, до редакцій провідних засобів масової інформації, а також до різних міністерств, організацій, установ. Проект спричинив жваву, часом гостру дискусію в суспільстві, проте половину важливих нововведень громадськість схвалила [23], попри те, що в деяких засобах масової інформації, особливо російськомовних, ці пропозиції було перекручено або потрактовано в спотвореному вигляді. В.В. Німчук виступив з рядом статей у наукових виданнях, популярних газетах і журналах, надрукував монографію “Проблеми українського правопису в ХХ – початку ХХІ ст.”, де компетентно обґрунтовував пропонувані зміни. Але некомпетентність перемогла, незважаючи на те, що на захист правопису з відкритим листом до президента НАН України звернувся ряд мовознавців – завідувачі кафедр української мови України [24]. Не з вини В.В. Німчука і очолюваного ним Інституту української мови прийняття остаточної редакції правопису відкладено на невизначений час. А тим часом пропонувані, але не затверджені зміни до правопису “приживаються” на радіо й телебаченні, і багато журналістів, здається, навіть хизуються вимовою *б'юро* [б'юро], *радости*, *вісти*, *проект*, *етер* (як стилістичний варіант до *ефір*) тощо.

В.В. Німчук перший у наш час порушив проблему української мови як сакральної, опублікував про неї низку статей і готує окрему монографію. Він був ініціатором і організатором спільної роботи з Інститутом славістики Віденського університету (Австрія) над темою “Історія української мови як священної”, виконання якої йде до завершення.

Василь Васильович успішно навчає молоді наукові кадри: під його керівництвом захистили дисертації 15 кандидатів та один доктор філологічних наук. Темарій досліджень учнів В.В. Німчука широкий, але найперше – це історія мови. Кредо Вчителя – насамперед опрацьовувати ті ділянки мовознавства, результати роботи над якими будуть беззаперечним внеском в українську культуру. Уроки В.В. Німчука незабутні. Він передовсім вчить не робити висновків на основі якихось окремих фактів, не підтасовувати мовний матеріал на догоду власній концепції, хай навіть зовні красивій і оригінальній. В.В. Німчук навчає не хизуватися освіченістю, про найскладніші речі писати доступною мовою. Він вчить якомога ретельніше обґрунтовувати твердження, висновки, щоб кожне, навіть невелике дослідження могли використати наступники, щоб воно могло лягти бодай невеликим камінчиком у велику будову науки про мову. Він навчає тому, що сам добре вміє, недарма ж класик української філологічної науки Ю.Шевельов не раз відзначав: “Німчукові важко заперечувати – він дуже точний”.

З 1958 р. В.В. Німчук працює в Інституті мовознавства, а з 1991 р. в Інституті української мови НАН України. Керував групою, сектором в Інституті мовознавства ім. О.О. Потебні АН України, відділом історії, а потім відділом історії та граматики української мови Інституту української мови НАН України. У травні 1998 р. його було обрано директором цього

Інституту. Дехто вважав В.В. Німчука кабінетним ученим, не вірив у його успіхи на цій посаді. Однак за п'ять років керівництва йому разом з талановитими помічниками вдалося перетворити очолювану ним установу (попри скорочення штатного розпису співробітників) у провідний центр досліджень усіх структурних рівнів української мови. Втрати в штатному розписі Інституту надолужував створенням разом із провідними кафедрами україністики наукових центрів для розгортання спільних лінгвістичних студій, налагодженням співпраці з україністичними кафедрами України та з деякими закордонними україністичними центрами. Завдяки цьому інституту вдалося не лише розвинути традиційні, а й окреслити нові напрямки досліджень української мови, зокрема ті, які висуває мовленнєва практика та практика мовного будівництва в Україні. Інститут взяв на себе координацію лінгвоукраїністичних студій, на засіданнях наукової ради "Українська мова" розглядають і затверджують теми кандидатських і докторських дисертацій. До безсумнівних досягнень Інституту української мови слід віднести заснування ним в 2001 році науково-теоретичного журналу "Українська мова" – видання ошатного, усі матеріали якого читаються з неослабним інтересом. Успіхи очолюваної В.В. Німчуком установи незаперечні, тож не дарма у травні цього року співробітники інституту обрали його директором на новий термін.

В.В. Німчук був учасником багатьох українських та міжнародних науково-лінгвістичних форумів. Учений популяризує знання про мову через засоби масової інформації: він нерідко виступає по радіо, на телебаченні, його статті часто друкують добре відомі газети й журнали "Людина і світ", "Слово", "Літературна Україна", "Україна молода", "Старий замок", "Столиця", "Українська газета", "Українське слово" та ін.

Свій ювілей Василь Васильович Німчук зустрічає у розквіті творчих сил. Побажаймо ж ювілярові доброго здоров'я, хороших учнів, щасливого здійснення накреслених планів і задумів.

1. Німчук В.В. Памво Беринда і його "Лексіконъ славенороскій и именъ тлькованье". – 1961. – V.
2. Німчук В.В. "Лексис" Лаврентія Зизанія – перший український друкований словник // Лексис Лаврентія Зизанія. Синоніма славенороская. Підгот. текстів пам'яток і вступ. статті В.В. Німчука. – К.: Наук. думка, 1964. – С.22.
3. Німчук В.В. Перший великий словник української мови Павла Білецького-Носенка // П.Білецький. Словник української мови. Підгот. до вид. В.Німчук. – К.: Наук. думка, 1966. – С.17.
4. Див. Німчук В.В. Староукраїнська лексикографія в її зв'язках з російською та білоруською. – К.: Наук. думка, 1980. – С.212.
5. Там само.
6. Див., наприклад: Коляда Г.І. Лексикон словенороскій Памви Беринди. Підгот. тексту і вступ. стаття В.В.Німчука // Slavia. – 1964. – R. 38. – Seš 2. – S. 233-240; Witkowski W. Nowsze publikacje z zakresu XVII-wiecznej leksykografii ukraińskiej. – Roczn. sławist. – 1964. – 23. – Cz. 1. – S. 162-159; Witkowski W. Nowsze publikacje z leksykografii wschodniosłowiańskiej.

- Roczn. sławist. – 1967. – 28. – Cz. 1. – S. 114-128; Keipert H. Leksikon latyns'kyj Je. Slavyneč'koho. Leksikon slovenolatyns'kyj Je. Slavyneč'koho ta Koreč'koho-Satanows'koho. – Zeitschr. für slav. Phil. – 1975. – 38. – H. 2. – S. 390-394 та ін.
7. Німчук В.В. Староукраїнська лексикографія: Автореф. дис. ... д-ра філол. наук. – Київ, 1981. – С. 44.
8. Мелетій Смотрицький. Граматика. Підгот. до факс. видання та дослідження пам'ятки В.В. Німчука. – К.: Наук. думка, 1979. – С. 110.
9. Там само. – С. 111.
10. Пещак М.М.. Історичні писемні пам'ятки як джерело розвитку мовознавчої науки // Мовознавство. – 1987. – №3. – С. 54.
11. Hamm J. Das glagolitische Missal von Kiew. – Wien, 1979. – 156 s.
12. Див. Бевзенко С.П. Нова розвідка унікальної пам'ятки старослов'янської мови // Мовознавство. – 1987. – № 3. – С. 73.
13. Німчук В.В. Київські глаголичні листки: найдавніша пам'ятка слов'янської писемності. – К.: Наук. думка, 1983. – С. 29.
14. Там само. – С. 89.
15. Хабургаев Г.А.. К вопросу о терминологическом обозначении объекта палеологии // Вопросы языкознания. – 1987. – № 7. – С. 62.
16. Veder W.R. Изборник 1076 года – компиляция из компиляций // IX Международный съезд славистов: Резюме докл. и письм. сообщ. Киев, сент. 1983. – М.: Наука, 1983. – С. 443.
17. Veder W.R. Der sündige Johannes und Russisch des 11. Jahrhunderts // Stud. in Slavic and General Linguist. – 1980. – 8. – S. 436.
18. Німчук В.В. З історії формування давньоруської редакції старослов'янської мови (Ізборник 1076 р.) // Мовознавство. – 1985. – №3. – С. 24.
19. Там само. – С. 25.
20. Doroszewski W. Kryteria slowotworcze w etymologii // Poradnik językowy. – 1954. – Nr. 3. – S 2.
21. Німчук В.В. Дещо про графіку та правопис як елементи етнічної культури: історія г // Мовознавство. – 1991. – № 1. – С. 17.
22. Німчук В., Городенська К. Інститутові української мови НАН України – 10 років // Українська мова. – 2001. – № 1. – С. 64.
23. Там само.
24. Захистить правопис // Україна молода. – 29.03. 2001 р.